

# Persefona: pomoc lidem ohroženým domácím a sexualizovaným násilím

Julie Melicharová  
Persefona

## Úvod

Tento článek představuje činnost organizace Persefona, která se dlouhodobě věnuje práci v oblasti domácího a sexualizovaného násilí v České republice. Cílem je přiblížit konkrétní služby, programy a vzdělávací aktivity organizace, jež se zaměřují jak na podporu osob ohrožených násilím v blízkých vztazích, tak na práci s lidmi, kteří se násilného chování dopouštějí. Součástí toho je reflexe jednoho konkrétního momentu, který se v praxi opakovaně ukazuje jako klíčový – prvního kontaktu s Policií České republiky.

V textu záměrně používáme označení „osoby ohrožené domácím nebo sexualizovaným násilím“ či „osoby se zkušeností s násilím“ namísto pojmu „oběti“ a označení „osoby s potížemi se zvládáním vzteku v blízkých vztazích“ namísto pojmu „pachatelé“. Tato terminologie vychází z organizační praxe a odráží snahu neoznačovat klienty a klientky pasivizujícími či stigmatizujícími nálepkami, které by je redukovaly na jednu životní zkušenost.

V článku se dočtete, jaké služby Persefona poskytuje, jaké jsou naše zkušenosti s trauma-informovaným přístupem v kontextu policejních výslechů, jakým dalším aktivitám se věnujeme a jaké plány rozvoje máme do budoucna.

## Persefona – kdo jsme

Organizace Persefona vznikla v roce 2007 odloučením programu proti domácímu násilí Ligy lidských práv, který se pomoci lidem ohroženým domácím násilím věnoval již od roku 1999. Od svého vzniku se Persefona profiluje jako specializovaná nezisková organizace působící zejména v Brně a Jihomoravském kraji, jejímž hlavním

cílem je komplexní a dlouhodobá pomoc osobám ohroženým domácím a sexualizovaným násilím.

Základní pilíř činnosti tvoří poskytování odborné podpory lidem ohroženým domácím nebo sexualizovaným násilím či osobám se zkušeností s násilím v blízkých vztazích starším 16 let. V rámci poradenských služeb organizace poskytuje sociální, psychologickou a právní pomoc. Rovněž podporujeme lidi z okolí ohrožených osob, kteří se jim snaží v náročné situaci pomáhat.

Dále se Persefona dlouhodobě věnuje také realizaci programů zaměřených na osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích nebo mají potíže se zvládnutím vlastní agrese. Vycházíme přitom z přesvědčení, že řešení domácího násilí výhradně prostřednictvím péče o osoby ohrožené je jednostranné. Práci s původci násilí považujeme za důležitý preventivní nástroj, jehož cílem je snížení rizika opakování násilného chování, a to jak v aktuálních, tak v budoucích vztazích.

Vedle přímé práce s klienty organizace Persefona dlouhodobě realizuje vzdělávací a osvětové aktivity a rozvíjí mezioborovou spolupráci. Tyto aktivity tvoří důležitou součást komplexního přístupu k problematice násilí v blízkých vztazích a směřují k prevenci násilí, zvyšování odborných kompetencí profesionálů a destigmatizaci osob se zkušeností s násilím.

Vzdělávací aktivity zahrnují vzdělávací semináře pro odbornou veřejnost (pracovníci a pracovnice pomáhajících profesí, pedagogové a pedagožky, pracovníci a pracovnice veřejné správy aj.) na téma komunikace s osobami ohroženými domácím a sexualizovaným násilím a orientace v zákonné oznamovací povinnosti. Dále realizujeme programy primární prevence na základních školách a výuku odborného předmětu o problematice domácího násilí pro studující oboru sociální práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

Persefona je zapojena do odborných sítí a platforem, mj. je členem spolku Victima, který sdružuje organizace poskytující pomoc obětem trestných činů. Zároveň je součástí systému pomoci obětem trestných činů prostřednictvím memorand o spolupráci uzavřených s Ministerstvem spravedlnosti ČR.

## Poradenství

### *Dostupnost a formy poskytování poradenství*

Poradenské služby Persefony jsou koncipovány tak, aby byly dostupné i osobám v akutní či nejisté situaci. Konzultace probíhají zpravidla formou osobních setkání, která umožňují nejkompaktnější práci s životní situací klienta či klientky. Poskytujeme i online konzultace prostřednictvím videohovorů a písemnou podporu formou chatu, abychom byli v kontaktu s lidmi, pro které není osobní návštěva v daném okamžiku možná nebo bezpečná.

V některých případech klienti a klientky přicházejí do Persefony i bez předchozího objednání, tzv. „z ulice“, zejména v situacích náhlého ohrožení nebo při potřebě okamžité konzultace. Tento způsob kontaktu reflektuje realitu práce s osobami ohroženými násilím, u nichž není vždy možné plánovat vyhledání pomoci s předstihem.

Základním principem poskytovaných služeb je rovněž možnost anonymity, zejména v počátečních fázích kontaktu. Klienti a klientky mohou anonymně konzultovat svou situaci, získat informace a zvážit další kroky bez nutnosti okamžité identifikace, což přispívá ke snížení bariér při vyhledávání odborné pomoci.

### *Tři typy poradenství: sociální, psychologické a právní*

Sociální poradenství často představuje první odborný kontakt osoby ohrožené domácím či sexualizovaným násilím se systémem pomoci. Klienti a klientky se na organizaci obracejí v různých fázích řešení své situace – od akutního ohrožení až po snahu porozumět dlouhodobě nevyhovujícím vztahovým vzorcům. Prvotní kontakt má zpravidla podobu krizové intervence, jejímž cílem je stabilizování situace, základní orientace v možnostech pomoci a předběžné vyhodnocení míry rizika.

Významnou součástí sociálního poradenství je práce s porozuměním samotné situaci násilí. V praxi se často ukazuje, že klienti a klientky přicházejí s nejistotou ohledně toho, zda jejich zkušenost „naplňuje znaky“ domácího či sexualizovaného násilí. Sociální poradenství proto vytváří prostor pro identifikaci násilných projevů,

pojmenování jejich dopadů a společné hledání možných, byť často pouze hypotetických, scénářů dalšího postupu. Důraz přitom klademe na respekt k tempu a rozhodnutím klienta či klientky, nikoli na jejich směřování k předem danému řešení.

V dalších fázích se sociální poradenství soustředí na praktický rámec životní situace, který násilí zásadně ovlivňuje. Typicky se jedná o otázky bydlení, finanční stability, pracovního uplatnění či zajištění péče o děti. Sociální pracovnice a pracovníci pomáhají klientům a klientkám orientovat se v možnostech sociální podpory, dostupných dávkách a navazujících službách a společně s nimi zvažují realistické kroky, které mohou přispět ke zvýšení jejich bezpečí a autonomie.

Zvláštní pozornost je věnována krizovým momentům, které mohou představovat zvýšené riziko dalšího násilí. Patří sem např. plánování odchodu z násilného vztahu, řešení kontaktu s bývalým partnerem\*kou po rozchodu či zvládání situací spojených s předáváním dětí. Sociální poradenství v těchto případech zahrnuje plánování bezpečnostních opatření, přípravu na možné scénáře a podporu klienta či klientky v orientaci v právních a institucionálních souvislostech dané situace.

Nedílnou součástí naší práce je rovněž spolupráce s dalšími institucemi, zejména s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Persefona poskytuje klientům a klientkám individuální podporu při přípravě na jednání s institucemi, pomáhá jim srozumitelně formulovat jejich zakázku, tedy vyjasnit, s čím na jednání přicházejí, jaké jsou jejich potřeby a cíle, a zároveň jim pomáhá se zorientovat v rolích, kompetencích a očekáváních jednotlivých aktérů. Díky této podpoře se klienti a klientky mohou lépe připravit na průběh jednání, porozumět jeho možným dopadům a cítit se jistěji, což přispívá ke snížení nejistoty, stresu a rizika sekundární viktimizace.

Psychologická podpora a terapie představují klíčovou součást komplexní pomoci osobám se zkušeností s domácím a sexualizovaným násilím. Násilí v blízkých vztazích má často dlouhodobý a kumulativní dopad na psychické prožívání ohrožené osoby a může vést k rozvoji traumatických reakcí, úzkostných a depresivních obtíží, poruch sebehodnocení či narušení schopnosti navazovat a udržovat bezpečné vztahy.

Psychologické doprovázení proto neplní pouze podpůrnou funkci, ale je zásadním nástrojem obnovy pocitu bezpečí, kontroly a osobní integrity.

V rámci činnosti organizace Persefona je rozlišována psychologická poradenská podpora a psychoterapie, které se liší svým zaměřením, hloubkou práce i časovým horizontem. Psychologické poradenství se soustředí především na zvládnání aktuální zátěžové situace „tady a teď“. Cílem je stabilizace klienta či klientky, orientace v prožívání, práce s akutními emocemi a posilování zvládacích strategií v kontextu probíhajícího či nedávno ukončeného násilí. Poradenská práce často navazuje na sociální poradenství a reaguje na konkrétní krizové momenty, jako jsou rozhodování o dalším setrvání ve vztahu, zvládnání strachu, nejistoty nebo tlaku okolí.

Psychoterapie naproti tomu umožňuje hlubší a dlouhodobější práci s dopady násilí, které přesahují aktuální situaci. Zaměřuje se na zpracování traumatických zkušeností, porozumění vztahovým vzorcům, práci s vnitřními přesvědčeními a emocemi, jež se často vytvářely v průběhu násilného vztahu nebo v jeho předchozích souvislostech. V terapeutickém procesu se klienti a klientky mohou věnovat např. tématům narušených hranic, pocitům viny a studu, ambivalentnímu vztahu k původci násilí, snížené sebehodnotě či obtížím v navazování důvěryplných vztahů.

Zkušenost Persefony ukazuje, že načasování jednotlivých forem psychologické podpory je zásadní. V situacích, kdy je klient či klientka vystavena akutnímu stresu nebo pokračujícímu ohrožení, je prioritou stabilizace a posílení schopnosti zvládat každodenní fungování. Teprve v okamžiku, kdy se situace alespoň částečně stabilizuje a je zajištěna základní míra bezpečí, se otevírá prostor pro hlubší terapeutickou práci. Tento postup respektuje principy práce s traumatem a minimalizuje riziko dalšího zahlcení klienta či klientky.

Psychologická podpora i terapie jsou v Persefoně poskytovány individuální formou a zpravidla v dlouhodobějším horizontu, který odpovídá potřebám konkrétní osoby. Témata, s nimiž klienti a klientky nejčastěji přicházejí, zahrnují zpracování traumatických zážitků, zvládnání úzkosti a strachu, práci s pocitem bezmoci a ztráty kontroly, obnovu sebedůvěry a vlastní hodnoty, ale také hledání nových způsobů, jak rozpoznávat varovné signály násilí a nastavovat zdravé hranice ve vztazích.

Psychologická práce tak podporuje nejen zotavení z minulého násilí, ale i prevenci jeho opakování v budoucnosti.

Právní poradenství představuje v rámci komplexní pomoci poskytované organizací Persefona důležitý nástroj orientace osob ohrožených domácím a sexualizovaným násilím v často složitém a zatěžujícím systému práva. Klienti a klientky se na organizaci obracejí v situacích, kdy potřebují porozumět svému právnímu postavení, možnostem ochrany a důsledkům jednotlivých kroků, aniž by byli připraveni nebo schopni okamžitě vstoupit do formálního soudního či trestního řízení.

Právní podpora v Persefoně spočívá v poskytování právních informací a poradenství, nikoli advokátního zastoupení. Cílem je především pomoci klientům a klientkám zorientovat se v jejich situaci, porozumět právním možnostem a rizikům a učinit informovaná rozhodnutí o dalším postupu. Součástí této práce je vysvětlování práv obětí trestných činů, základních principů trestního a rodinného práva a průběhu jednotlivých řízení, včetně jejich časové a emoční náročnosti.

V praxi právní poradenství často zahrnuje pomoc se sepisem podání a návrhů, např. trestních oznámení, návrhů na předběžná opatření, návrhů v řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem či návrhů souvisejících s rozvodovým řízením. Právničky Persefony zároveň klienty a klientky připravují na kontakt s orgány činnými v trestním řízení, soudy a dalšími institucemi. Pomáhají jim strukturovat informace a formulovat jejich potřeby a obavy.

Tematicky se právní podpora nejčastěji pohybuje v oblastech rodinného a trestního práva. V oblasti rodinného práva se jedná zejména o otázky rozvodu, úpravy péče o děti, svěřením dětí do péče, výživného či řešení kontaktu s druhým rodičem v kontextu násilí. V trestněprávní oblasti se právní poradenství týká především trestných činů spojených s domácím a sexualizovaným násilím, jako je např. týrání osoby žijící ve společném obydlí, znásilnění, sexuální nátlak či týrání svěřené osoby. Právní podpora je přitom úzce provázána se sociálním a psychologickým poradenstvím, aby právní kroky odpovídaly aktuálním možnostem a bezpečí klienta či klientky.

V případech, kdy je nezbytné odborné právní zastoupení, spolupracuje Persefona s externí advokátkou, která se ujímá konkrétních případů. Díky této spolupráci dokáže Persefona nabídnout klientům a klientkám bezpečný a plynulý přechod od právního poradenství k právnímu zastoupení.

### **Trauma-informovaný přístup jako osvědčená pomoc při prvním kontaktu s policií**

Ačkoli naše práce zahrnuje široké spektrum podpory, jako mimořádně citlivý moment se nám opakovaně ukazuje první kontakt klientek a klientů s Policií České republiky. Právě na něj se často dlouho připravují, váhají, obávají se jeho průběhu i možných dopadů. Zkušenost z tohoto setkání pak může výrazně ovlivnit jejich další rozhodování – např. to, zda budou mít sílu v trestním řízení pokračovat nebo zda celý proces předčasně ukončí.

Ve své práci s klientkami a klienty dlouhodobě využíváme principy trauma-informovaného přístupu. Z naší zkušenosti jde o rámec, který má na osoby se zkušeností s domácím a sexualizovaným násilím výrazně pozitivní a stabilizační vliv. Pomáhá snižovat míru stresu a zahlcení, podporuje pocit bezpečí a kontroly a zároveň předchází sekundární traumatizaci, k níž může docházet při necitlivě vedeném kontaktu s institucemi. Právě proto považujeme za důležité jeho principy stručně představit a zároveň ukázat, že mohou být užitečné nejen v pomáhajících službách, ale i při policejních úkonech.

Trauma-informovaný přístup vychází z předpokladu, že zkušenost násilím může významně ovlivnit psychické prožívání, tělesné reakce, schopnost soustředění i způsob, jakým člověk o události vypovídá. Jeho podstatou není snižování procesních nároků ani rezignace na kvalitu zjišťovaných informací. Naopak jde o takové nastavení komunikace a organizace úkonu, které zohledňuje možné dopady traumatu, minimalizuje riziko dalšího zahlcení či sekundární viktimizace a současně vytváří podmínky pro co nejpřesnější a nejúplnější sdělení relevantních skutečností.

V kontextu domácího a sexualizovaného násilí se traumatický stres může projevit např. obtížemi při chronologickém uspořádání vzpomínek, kolísáním emocí, výpadky některých detailů nebo naopak emočním odstupem. Takové projevy samy o sobě nevypovídají o nevěrohodnosti; mohou být součástí reakce organismu na extrémní zátěž. Trauma-informovaný přístup proto pracuje s tím, že způsob vedení rozhovoru může významně ovlivnit nejen prožívání poškozené osoby, ale i její schopnost srozumitelně a stabilně vypovídat.

V praxi se tento přístup promítá zejména do několika základních principů: důrazu na bezpečí a důstojnost, srozumitelnost a předvídatelnost postupu, respekt k autonomii poškozené osoby, citlivé otevírání intimních témat a přiměřené tempo rozhovoru. Nejde tedy pouze o obsah otázek, ale i o prostředí, v němž rozhovor probíhá, komunikační styl zasahující osoby a celkovou organizaci úkonu. Klidný, nerušivý a důstojný prostor může výrazně snížit míru stresové aktivace, zatímco časté vstupy dalších osob, rušivé podněty nebo zlehčující poznámky mohou koncentraci a stabilitu poškozené osoby naopak významně narušit.

Stejně podstatná je předvídatelnost a srozumitelnost celého úkonu. Nejistota patří k nejsilnějším stresorům, ale pokud poškozená osoba ví, co bude následovat, proč jsou jí kladeny určité otázky a jaký má úkon smysl, snižuje se její pocit ztráty kontroly. Vhodné je proto průběžně ověřovat porozumění a vytvářet prostor pro dotazy.

Význam má také respekt k autonomii poškozené osoby. Tam, kde to procesní rámec umožňuje, může i dílčí možnost volby – např. nabídka přestávky nebo určení pořadí témat – posílit pocit kontroly, který bývá po zkušenosti s násilím výrazně narušen.

Trauma-informovaný přístup se zároveň promítá do způsobu otevírání citlivých a intimních témat: předchozí upozornění na nepříjemné otázky, vysvětlení jejich významu a možnost rozhovor přerušit snižují anticipační stres a podporují ochotu odpovídat otevřeně.

Neméně důležité je tempo rozhovoru a přiměřenost jeho kognitivní zátěže. Traumatický stres může ovlivnit paměť i schopnost soustředění, a proto pomalejší

tempo, opakování informací a tolerance k tomu, že výpověď nemusí být zcela lineární, nepředstavují oslabení řízení, ale naopak často přispívají k přesnějšimu a strukturovanějšímu sdělení.

### ***Příklad dobré praxe: trauma-informovaný postup při podání vysvětlení***

Popsaný příklad vychází z doprovázení klientky při podání vysvětlení ve věci sexualizovaného násilí. Případ je anonymizován a dílčí okolnosti jsou upraveny tak, aby nebylo možné identifikovat konkrétní osoby ani pracoviště. Při rozboru případu vycházíme z naší konkrétní zkušenosti s doprovázením klientky, u níž měl trauma-informovaný postup zřetelně pozitivní a stabilizační vliv. Právě proto tuto zkušenost uvádíme – jako příklad dobré praxe, který podle nás může být inspirativní i pro další policisty a policistky.

Poškozená osoba přicházela k úkonu s výraznou mírou stresu a bez předchozí zkušenosti s trestním řízením. Byla doprovázena důvěrníci a zmocněnkyní. Již v úvodu bylo patrné, že na podání vysvětlení je vyhrazen dostatečný čas a že úkon nebude veden ve spěchu. Tento zdánlivě jednoduchý faktor – časová kapacita – se v praxi ukazuje jako klíčový. Absence tlaku na tempo výrazně snižuje stresovou aktivaci a podporuje schopnost soustředění i paměťového vybavování.

Policista na začátku srozumitelně vysvětlil účel úkonu, jeho průběh i procesní postavení poškozené. Průběžně ověřoval, zda sděleným informacím rozumí, a vytvářel prostor pro doplňující otázky. Tím posiloval předvídatelnost situace a omezoval nejistotu, která bývá významným zdrojem napětí. V praxi opakovaně vidíme, že právě nedostatek informací může vést k pocitu ztráty kontroly.

Přítomnost důvěrnice a zmocněnkyně byla přijata bez zpochybňování jejich role. Bezproblémové uznání podpůrných osob působí jako ochranný faktor – snižuje pocit izolace a přispívá k psychické stabilitě poškozené během úkonu.

Tempo rozhovoru bylo přizpůsobováno aktuálnímu stavu poškozené. Policista reagoval na známky zvýšeného napětí a nabízel přestávky, aniž by si je musela sama vyžádat. V rámci procesních možností jí byla nabízena i dílčí volba – např. zda chce nejprve popsat širší kontext události, nebo postupovat po jednotlivých bodech. Tato

omezená, ale reálná možnost rozhodování přispívala k obnovení pocitu kontroly, který bývá po zkušenosti se sexualizovaným násilím výrazně narušen.

Zvláštní pozornost byla věnována citlivým a intimním otázkám. Policista předem upozornil, že se bude ptát na nepříjemné skutečnosti, vysvětlil jejich relevanci pro řízení a normalizoval možnou nepohodu spojenou s odpovídáním. Poškozená byla opakovaně ujištěna, že může kdykoli požádat o přerušeni nebo přesunutí části výpovědi na jiný termín. Transparentní zacházení s těmito tématy snižovalo anticipační stres a zvyšovalo ochotu spolupracovat.

Významný byl také celkový komunikační styl – klidný, věcný a bez hodnotících komentářů. Otázky byly formulovány neutrálně, bez implikací viny či odpovědnosti poškozené za vzniklou situaci. Právě absence zpochybňování či bagatelizace je jedním z klíčových faktorů prevence sekundární viktimizace.

Z pohledu doprovázející organizace vedla kombinace dostatečného času, srozumitelného vysvětlování, respektující komunikace, podpory autonomie a citlivé práce s intimními tématy ke snížení akutní zátěže poškozené a k její stabilní spolupráci v průběhu úkonu. Zároveň se ukázalo, že takový postup neoslabuje procesní kvalitu získaných informací. Naopak vytváří podmínky pro jejich klidnější a strukturovanější sdělení.

### **Plány do budoucna: vznik centra pro lidi se zkušeností se sexualizovaným násilím**

Zkušenosti z doprovázení klientek a klientů ukazují, že kvalita samotného policejního úkonu je jen částí řešení. Stejně důležité je, jak je nastaven celý systém pomoci. V praxi se osoby se zkušeností se sexualizovaným násilím často pohybují mezi jednotlivými institucemi, opakovaně sdílejí svou zkušenost a samy koordinují návaznost služeb. Takové nastavení zvyšuje zátěž i riziko sekundární viktimizace. Trauma-informovaný přístup proto nelze omezit pouze na způsob vedení výslechu – musí se promítat i do organizace a propojení služeb jako celku.

Z toho důvodu Persefona dlouhodobě usiluje o vznik specializovaného centra pro osoby se zkušeností se sexualizovaným násilím v Brně, inspirovaného modelem komplexního centra PORT, jenž v Praze provozuje organizace proFEM (viz článek Michálkové & Polákové v tomto čísle). Smyslem plánovaného centra je vytvořit jedno bezpečné a dostupné místo, kde je pomoc poskytována koordinovaně a bez nutnosti, aby poškozená osoba sama zajišťovala návaznost jednotlivých služeb.

Fungování centra chceme založit na mezioborové spolupráci a centralizaci – sociální, psychologické i právní – včetně krizové intervence a zprostředkování zdravotní péče. Za klíčový prvek považujeme jednotný trauma-informovaný rámec všech zapojených odborníků a odbornic. Prakticky by to znamenalo minimalizaci počtu situací, v nichž je osoba nucena opakovaně detailně sdílet svou zkušenost, a důsledný respekt k jejímu tempu a rozhodování o dalším postupu.

Takové organizační nastavení by mohlo významně přispět ke snížení zátěže spojené s vyhledáváním pomoci, posílení pocitu bezpečí a kontinuity podpory a omezení rizika sekundární viktimizace. Zároveň by vytvořilo strukturovaný rámec spolupráce mezi neziskovým sektorem a státními institucemi a podpořilo sdílení odborných postupů. V širším kontextu by vznik centra představoval krok směrem k systematictějšímu a důvěryhodnějšímu nastavení péče o osoby se zkušeností se sexualizovaným násilím.

## **Závěr**

Naše zkušenosti ukazují, že podpora osob se zkušeností s domácím a sexualizovaným násilím vyžaduje nejen komplexní poradenství, ale i citlivé a strukturované vedení kontaktu s institucemi. První kontakt s policií může zásadně ovlivnit další průběh řízení i psychickou stabilitu poškozené osoby. Trauma-informovaný přístup se v praxi osvědčuje jako způsob, jak současně snižovat riziko sekundární viktimizace a podporovat kvalitu výpovědi. Zároveň se potvrzuje, že tento přístup musí být přítomen nejen v jednotlivých úkonech, ale i v nastavení systému pomoci jako celku.

*JULIE MELICHAROVÁ je sociální pracovníce organizace Persefona.*